

Československo v 60. letech

STABILIZACÍ REŽIMU K JEHO DESTABILIZUJÍCÍ PROMĚNĚ

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

Počátek 60. let

- Důvršení výstavby socialismu – 1960
- změna názvů státu – Československá socialistická republika (ČSSR)
- (socialistická společnost dotvořena – podíl socialistického sektoru v průmyslu a obchodu 100%, v zemědělství a službách téměř)
- v nové ústavě zakotvena vedoucí úloha strany i spojení se SSSR
- Situace v KSČ – strana měla v 60. letech na 1 700 000 členů, byl v ní každý pátý Čech a každý devátý Slovák. Většinu už tvořili mladší členové nakloněnější společenským změnám. Ve straně vznikala a prohlubovala se spor, jak uskutečňovat její „vedoucí roli“.

Rehabilitace

- diskuse o závěrech XX.sjezdu KSSS a kritice stalinismu se v Čechách rozvinula až, když už nebylo jiného zbylí (informoval o něm sovětský tisk,...) – velký vliv údajně na některé pozdější reformní komunisty 60.let
- Relativně malá i revize politických procesů – pouze zmírňování trestů v méně důležitých případech
- o takřka žádné rehabilitaci se nejednalo v případech nekomunistů – navíc často byli „rehabilitováni“ spíše pachatelé – z politických procesů, než oběti – ale řada z nich se zapojila do „obrodného procesu“ – i přes třecí plochy mezi nimi a reformními komunisty, z nichž mnozí režim na počátku 50. let vytvářeli

Otázka Slovenska

- likvidace posledních prvků slovenské autonomie (podloženo i procesy s bývalými l'ud'áky – mělo pomoci odůvodnit centralistický kurs) – fakticky zaniká sbor pověřenců (pověřenci se stávají pouhými komisemi SNR)
- opačná argumentace než při potlačování slovenské autonomie po válce (*tehdy ji bylo třeba omezit, aby zaostalé slovenské části bylo možno pomoci z centra; nyní protože Slovensko dosáhlo takového stupně rozvoje, že vlastní orgány jsou překonané*)
- Programově založená industrializace Slovenska zvyšovala hospodářskou a životní úroveň země, ale i její obyvatelstvo v 60. letech velmi trpělo celkovou neefektivitou hospodářství.

Hlavní příčina kvasu 60. let – hospodářské problémy

- zhroucení **3. pětiletky** (1961-1965) – snaha svést to na vnější faktory (zbrojení v souvislosti s berlínskou a karibskou krizí), ve skutečnosti špatné naplánování (příliš optimistické – nevybalancování zdrojů + zima 1962/63)
- kolektivizované zemědělství prohlubuje autarktní tendence ve výrobě potravin; průmyslové výrobky ztrácejí konkurenceschopnost, ztráta odbytišť v zemích východního bloku (v rámci RVHP jim Československo totiž samo pomohlo vybudovat vlastní výrobu)
- nutnost zásadních změn → diskuse o úloze trhu za socialismu (do té doby nemyslitelné)
- představa, že je možné spojit působení trhu se socialistickým plánováním
- ekonomové pod vedením **Oty Šika** pro svůj projekt získali podporu Ant. Novotného a začali s jeho realizací (1965)
- Postupné zavádění 40 denního pracovního týdne podle vzoru ze „Západu“ (nejprve 1 v měsíci)
- ekonomická krize = zhroucení základního pilíře, na němž stál Novotného režim (ekonomická prosperita, plnění plánu, zvyšování ekonomické úrovně obyvatelstva, uspokojování konzumních potřeb) + Porovnání se „Západem“ 20 let po válce nedopadlo dobře, životní úroveň tamního obyvatelstva zřetelně vyšší než obyvatelstva ČSSR: očividně nižší životní úroveň v 60. letech v ČSSR než např. v SRN či Francii, když ve 30. letech nikterak vzdálené

Proměna společnosti

- Generační výměna – mladá generace nemá zkušenost 2. světové války
- obnovena vlna kritiky stalinismu, kritika kolektivismu a řízení společnosti (jeslí, cílené indoktrinace, administrativního řízení/určování vhodných přání a potřeb)
- požadavky inteligence na svobodu bádání, projevu,...
- Západ jako vzor!
- tisk, periodika – např. Politika (kritický přístup k politice vedení KSČ, po 1969 jako jeden z prvních časopisů zakázán; předním autorem František Šamalík)
- Kundera, Škvorecký, Hrabal, Tatarka, Havel, Topol, Forman, ...
úroveň kulturní produkce po Expo 1958 v Bruselu výrazně stoupá – mnohdy světově špičková
- V. sjezd ČSM (červen 1967) – požadavek plurality mládežnických organizací
- IV. sjezd československých spisovatelů (červen 1967)

Provokace a vzpoura písněmi

- Marta Kubišová: biblické (pověštinou novozákonní) motivy a motivy spojitelné pokryteckými moralizováním a prudérností
- https://www.youtube.com/watch?v=I9_JKhhFWMg

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

Pražské jaro I

- v lednu 1968 zbaven Novotný funkce generálního tajemníka
- → Alexander Dubček → „polednová politika“
- - spolupráce s veřejným míněním a sdělovacími prostředky
- - získává si značnou popularitu
- Na začátku března byla zrušena cenzura, přestože se tak ve skutečnosti stalo až v červnu.
- Alexander Dubček – socialismus s „lidskou tváří“ - veřejnost zatím většinou věřila, že půjdou sladit jí známé socialistické zásady a demokracie
- nikdo ale neuvažoval o změně ekonomického a společenského řádu; pouze snaha přispět k jeho efektivitě, zlepšení; nikdo nepomýšlel na zavedení politického pluralismu, hovořilo se pouze o demokratizaci veřejného a stranického života – *Josef Smrkovský, Zdeněk Mlynář*
- V dubnu Antonín Novotný rezignoval na úřad prezidenta, nahradil jej *Ludvík Svoboda* – legionář a hrdina II. sv. války
- zahájena příprava federativního uspořádání státu
- ÚV přijal Akční program KSČ – duben 1968

Pražské jaro – II.

- **Demokratizace společnosti** – klíčovou roli hrála komunikační média, tisk, televize a rozhlas. Publicisté a spisovatelé získali mimořádnou důvěru a neobyčejný vliv
- zaveden tržní model
- spontánně vznikaly rady pracujících, činnost obnovil **Junák** a **Sokol**, aktivizace církví a náboženských společností; **Klub angažovaných nestraníků** (KAN), **Klub 231** (sdružující politické vězně komunistického režimu), články odhalující zločiny režimu; studentský majáles v květnu 1968; vstupy do lidové a národně-socialistické strany, pokus o obnovení sociální demokracie
- manifest **Dva tisíce slov** (vyšel 27. června 1968 v Literárních listech a dalších denících)

Reakce ve východním bloku

- útoky „bratrských stran“ na demokratizační proces v Československu, tiskové kampaně v zemích bloku
- svolána porada představitelů SSSR, NDR, Bulharska, Polska, Maďarska do Varšavy – formulována zásada Brežněvovy doktríny (povinnost komunistických stran bránit socialismus a mezinárodní postavení socialistického společenství) – možnost zasahovat do vnitřních záležitostí členských států
- schůzka předsednictev ÚV KSSS a ÚV KSČ v Čierné nad Tisou (červenec/srpen 1968)
- ostrý nátlak sovětských představitelů
- vpád vojsk Varšavské smlouvy (20./21. srpna 1968)
- představitelé KSČ a státu (Dubček, Černík, Smrkovský, Kriegel, Šimon, Špaček) odvečeni na sovětské území
- spontánní odpor proti okupaci – manifestace, stávkky, letáky, nápisy
- zkrachoval pokus o vytvoření kolaborantské „dělnicko-rolnické vlády“ (v čele s Aloisem Indrou)
- (předsednictvo ÚV přehlasovalo v noci 20./21.srpna 1968 kolaborantskou frakci a deklarovalo, že invaze proběhla bez vědomí legitimních československých představitelů a odporuje všem normám mezinárodního práva)
- z demokratického světa pouze projevy solidarity
- československo-sovětská jednání v Moskvě (od 23. srpna 1968)
- delegace vedená prezidentem Svobodou doplněna o odvečené představitelky československé vlády, delegace věděla o situaci doma (projevy odporu, mimořádný sjezd KSČ v Praze -Vysočanech (XIV., později anulovaný) – požadavek stažení cizích vojsk
- nakonec ale souhlas s „dočasnou“ přítomností sovětských vojsk na československém území - Moskevský protokol; Kyjevská smlouva 16. října 1968 „o dočasném pobytu sovětských vojsk“ (jednotky ostatních států Československo opustily do konce 1968)

Rok 1968 v Československu

- primární hospodářská krize
- „Západ“ vzorem pro mládež (hudba, účesy, oblékání)
- Generační problém – ve vedení jen staří komunisté, snaží se držet společnost co nejdále od „velké“ politiky
- Stále stejný „komunistický“ jazyk jimi používaný při vyjadřování
- Nikdy se neměla dle reformátorů zrušit dominance KSČ ani samotný komunismus, ale jejich záměrem najít nějakou reformovanou podobu komunismu – komunismus je dobrý, ale...
→vytvořit „socialismus s lidskou tváří“ „obrodný proces“
- Zlatá éra intelligence: mohla se vyjadřovat k mnoha věcem a její názory nacházely odezvu
- Neschopné vedení - nepochopili, co vlastně společnost chce – společenské a i politické změny (*návrat do I. republiky, která se mezitím stala pro mnohé „zlatým věkem“?*)?)
- Sovětská intervence – záchrana socialismu??? /zkáza nadějí na jeho reformu?

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

Toto dílo podléhá licenci Creative Commons
Uveďte původ – Zachovejte licenci 4.0 Mezinárodní.

